

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАПРЯМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ УМОВНО-ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ

©2017 МОРГАЧОВ І. В.

УДК 338.24

Моргачов І. В. Використання інформаційних систем і технологій як напрямку державної підтримки умовно-депресивних регіонів

Метою статті є обґрунтування перспективності використання інформаційних систем і технологій як напрямку державної підтримки умовно-депресивних регіонів. Уточнено твердження, що зростання кількості фрілансерів у регіоні (навіть тих, хто ухиляється від сплати податків) зумовлює зростання як доходів регіональних підприємств, так і податкових надходжень до бюджетів. Такі фрілансери стають замовниками робіт, послуг і товарів, а отже, і роботодавцями для інших осіб, які працюють офіційно. Державна підтримка концентрації таких фахівців у регіоні зумовлює зменшення «витоку мізків» за кордон. Обґрунтовано перспективні напрями державної підтримки умовно-депресивних регіонів за рахунок інформаційних систем, основними елементами яких є ІТ-спеціалісти; а також економічна доцільність першочергової державної підтримки регіонів з наявністю високого рівня безробіття працездатного населення. Запропоновано шляхи вирішення протиріч між державою та фрілансером у частині сплати податків та нарахування страхового стажу для майбутньої пенсії. Визначено кінцеву мету державної підтримки умовно-депресивних регіонів завдяки використанню інформаційних систем, яка полягає у досягненні стадії дії мультиплікаційного ефекту зростання доходів суб'єктів господарювання та податкових надходжень в бюджеті завдяки реалізації інноваційних проектів внаслідок концентрації ІТ-спеціалістів у регіоні.

Ключові слова: інформаційні системи, умовно-депресивні регіони, ІТ-спеціаліст, фрілансер, державна підтримка, регіональна економіка.

Табл.: 1. **Бібл.:** 8.

Моргачов Ілля Вікторович – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та маркетингу, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (пр. Центральний, 59а, Северодонецьк, Луганська обл., 93400, Україна)

E-mail: morgachov.ilya@gmail.com

УДК 338.24

Моргачёв И. В. Использование информационных систем как направления государственной поддержки условно-депрессивных регионов

Целью статьи является обоснование перспективности информационных систем и технологий как направления государственной поддержки условно-депрессивных регионов. Уточнено утверждение, что рост числа фрилансеров в регионе (даже уклоняющихся от налогообложения), обуславливает рост как доходов региональных предприятий, так и налоговых поступлений в бюджеты. Такие фрилансеры становятся заказчиками работ, услуг и товаров, и, соответственно, работодателями для других лиц, которые работают официально. Государственная поддержка концентрации таких лиц в регионе способствует уменьшению «утечки мозгов» за границу. Обоснованы перспективные направления государственной поддержки условно-депрессивных регионов за счет информационных систем, основными элементами которых являются IT-специалисты; а также экономическая целесообразность первоочередности государственной поддержки регионов с наличием высокого уровня безработицы работоспособного населения. Предложены пути решения противоречий между государством и фрилансером в части уплаты налогов и начисления страхового стажа для будущей пенсии. Определена конечная цель государственной поддержки условно-депрессивных регионов благодаря использованию информационных систем, которая заключается в достижении стадии действия мультипликационного эффекта роста доходов субъектов хозяйствования и налоговых поступлений в бюджеты благодаря реализации инновационных проектов вследствие концентрации IT-специалистов в регионе.

Ключевые слова: информационные системы, условно-депрессивные регионы, IT-специалист, фрилансер, государственная поддержка, региональная экономика.

Табл.: 1. **Библ.:** 8.

Моргачёв Илья Викторович – кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента и маркетинга, Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля (пр. Центральный, 59а, Северодонецк, Луганская обл., 93400, Украина)

E-mail: morgachov.ilya@gmail.com

UDC 338.24

Morghachov I. V. Using Information Systems as Directions of the State Support for the Conditionally Depressive Regions

The article is aimed at substantiating the perspective of information systems and technologies as a direction of the State support for the conditionally depressive regions. The article clarifies the assumption that an increase in the number of freelancers in region (even evaders from taxation), causes the growth of both the regional enterprises' revenues and the tax revenues to budgets. Such freelancers become customers of works, services and goods, and, accordingly, employers for other persons who work officially. The State support for the concentration of such persons in the region contributes to reducing the «brain drain» abroad. The article substantiates prospective directions of the State support for the conditionally depressive regions by means of information systems, the basic elements of which are IT-specialists; as well as economic expediency of priority of the State support for the regions with presence of high level of unemployment of working population. The ways of solution of contradictions between the State and the freelancer in the part of payment of taxes and accrual of the insurance period for the future pension have been suggested. The ultimate goal of the State support for the conditionally depressive regions with use of information systems has been defined, which is to achieve the stage of the multiplied effect of growth of income of economic entities and tax revenues to the budget due to the implementation of innovation projects as result of the concentration of IT specialists in region.

Keywords: information systems, conditionally depressive regions, IT-specialist, freelancer, the State support, regional economy.

Tbl.: 1. **Bibl.:** 8.

Morghachov Ilya V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Management and Marketing, East-Ukrainian National University named after V. Dahl (59a Tsentralnyi Ave., Sievierodonetsk, Luhansk region, 93400, Ukraine)

E-mail: morgachov.ilya@gmail.com

Майже в кожній країні розвиток окремих регіонів відбувається різноманітно, коли в одні надходять інвестиції, зростають кількість робочих місць, обсяг виробництва та податкових надходжень, а інші, навпаки, стають депресивними. Така ситуація останнім часом спостерігається і в Україні, де є умовно-перспективні та умовно-депресивні регіони.

Державної підтримки в межах державного регулювання економіки вимагають всі регіони – як перші, так і другі. У межах нашого дослідження зупинимося на перспективних напрямках державної підтримки умовно-депресивних регіонів. По-перше, така підтримка необхідна для нейтралізації негативних соціальних явищ через зростання безробіття. По-друге, позитивний вплив державного регулювання може перевести регіон зі стану депресивного до стану прогресивного, коли з часом він стане суттєвим донором за податковими надходженнями до державного бюджету.

Факт самого існування умовно-депресивних регіонів робить актуальними дослідження ефективних напрямів їх державної підтримки. Вимагають відповіді багато питань, і, зокрема: «Чи варто виділяти бюджетні кошти на підтримку умовно-депресивних регіонів? На які саме заходи більш доцільно, з економічної точки зору, виділяти кошти? Чим держава може допомогти цим регіонам? Як визначити, що регіон є депресивним? Якими критеріями користуватися при визначенні рівня найбільш депресивного регіону?»

Аналіз останніх досліджень за напрямом [1–8] дозволяє визнати наявність глибоких напрацювань тематики. Незважаючи на досить високий ступінь її дослідження, можливе й подальше поглиблення розробки питання щодо перспективних заходів державної підтримки умовно-депресивних регіонів.

Метою статті є обґрунтування перспективності використання інформаційних систем і технологій як напрямку державної підтримки умовно-депресивних регіонів.

У нашому дослідженні термін «умовно-депресивний» регіон, а не просто «депресивний» вживається умисно. Метою цього є підкреслити, що регіон є, став або може стати депресивним за певних умов: наприклад, збройний конфлікт, зміна політичних або геополітичних і економічних обставин. Яскравим прикладом таких регіонів останніми роками стали Луганська та Донецькі області.

За часів існування Радянського Союзу в цих регіонах було сформовано суттєву виробничу та соціальну інфраструктуру, що вивели ці регіони на високий рівень щільності населення. Ці області колись були в переліку лідерів за кількістю робочих місць. На жаль, зміна протягом десятиліть геополітичних та економічних обставин призвели до поступового закриття окремих підприємств, інші змушені були скорочувати обсяги своєї діяльності. Однак деякі підприємства з'являлися в цей період та успішно розвивалися. На початку 2000-х років в Донецькій області був відносно позитивний розвиток інвестиційно-виробничої діяльності. Зростала кількість робочих місць, регіон був донором при формуванні державного бюджету. Однак події 2014 р. призвели до стрімкого падіння виробництва та зупинки обсягів ді-

яльності багатьох підприємств у цих регіонах. У короткий період часу велика кількість працездатного віку людей залишилися без роботи.

За наявності інших політичних умов розвитку для Донецької та Луганської областей у 2014 р. ці регіони не стали би депресивними, тому можливим є використання терміна «умовно-депресивний», оскільки немає об'єктивних економічних причин депресивності. У нашому дослідженні рівень безробіття серед осіб працездатного віку пропонується вважати основним критерієм депресивності регіону. Для національного господарства наявність безробітних серед осіб працездатного віку свідчить про наявність втрат внаслідок невикористання важливого чинника виробництва – праці. Неможливість використання відповідного чинника в повному обсязі призводить і до втрат бюджету у вигляді недоотримання податків.

Великий рівень безробіття серед осіб працездатного віку слід вважати основним критерієм необхідності державної підтримки регіону саме внаслідок недовикористання ресурсів національного господарства. Рівень безробіття відповідно стає критерієм рівня депресивності регіону. Великий рівень безробіття також може спричинити соціальні вибухи та зростання злочинності, що також призводить до втрат національного господарства.

У країні є регіони з відносно невеликою щільністю та чисельністю населення. Ці області також, можливо, не є донорами при формуванні державного бюджету, вони мають невелику кількість підприємств, які також можуть характеризуватися невисокими обсягами виробництва та продуктивності праці. За критеріями обсягів виробництва та надходжень до державного бюджету такий регіон також можна віднести до депресивного. Однак за наявності рівності інших ресурсів, у тому числі й природних, активна державна підтримка таких регіонів згідно з об'єктивним законом зменшення граничної корисності не приведе до суттєвого ефекту, оскільки майже всі ресурси вже задіяні в національному господарстві.

Спираючись на відповідний закон, державна підтримка регіону приведе до ефекту за умов наявності недостатнього використання або повного невикористання певного ресурсу: природні ресурси (корисні копалини), земля, праця, капітал. Сутність державної підтримки регіону має полягати у створенні умов залучення такого ресурсу для використання в національному господарстві.

Використання природних ресурсів відбувається відносно планомірно й рівномірно. Вільних земельних ресурсів майже не залишилося. Водночас вивільнення чинника праці може відбуватися в регіоні раптово внаслідок швидкого закриття підприємств (значного зменшення обсягів діяльності), несприятливих економічних або політичних обставин. Неспроможність швидко забезпечити занятість звільненому населенню призводить до відтоку його до інших країн.

На додаток до терміна «умовно-депресивний» регіон можна використовувати термін «потенційно депресивний». Використовуючи рівень безробіття серед на-

селення працездатного віку як основного критерію депресивності регіону, можна визначати, що «потенційно-депресивними» регіонами слід називати такі, в яких в найближчому майбутньому з великою імовірністю можна прогнозувати зростання безробіття через закриття або зменшення обсягів діяльності певних підприємств. Умовно-депресивними регіонами в Україні можна вважати регіони, які за часів Радянського Союзу стали центрами промисловості, але в умовах глобалізації економіки не витримують конкуренції з виробниками Європи та Китаю. Для таких регіонів розробка заходів державної підтримки також є актуальною.

На жаль, не тільки збройні конфлікти та політичні кризи призводять до появи депресивних регіонів в Україні. Багато підприємств переробної промисловості в умовах глобалізації світової економіки та браку інвестицій поступово програють конкуренцію або за якістю, або за ціною виробникам Європи, Китаю або Росії. За таких умов при визначеності щодо основної ідеї державної підтримки в напрямку збільшення робочих місць виникає питання: як саме бюрократичні органи державної влади в умовах гострої глобальної конкуренції створять додаткові робочі місця? Які галузі економіки слід вважати перспективними і конкурентоспроможними? Які в країні існують чинники глобальної конкурентоспроможності?

Крім наявності незайнятого працездатного населення умовно-депресивні та потенційно депресивні регіони містять всю інфраструктуру для проживання населення: житлові приміщення, лікарні, дитячі будинки, школи тощо. Вийзд незайнятого працездатного населення в інші регіони та країни призводить до втрати цієї інфраструктури. Відбувається здешевлення житла та інших товарів і послуг, тому життя в таких регіонах стає відносно дешевим, що можна розглядати як чинник конкурентоспроможності при створенні нових робочих місць саме в депресивних регіонах. Дешевою в них стає і праця, що позначається на зменшенні рівня заробітної плати, а, відповідно, і здешевлюються послуги для місцевого населення. Ідеальною стає ситуація як тоді, коли місцеві безробітні знаходять собі роботу за місцем проживання (тобто в цих самих депресивних регіонах, без необхідності переїзду), так і коли до цих регіонів приїжджають інші особи для трудової діяльності.

Останнім часом перспективним напрямом державної підтримки умовно-депресивних регіонів є застосування інформаційні системи внаслідок бурхливого розвитку ІТ-технологій.

Інформаційні системи та технології можуть розглядатися як цільові для переорієнтації незайнятого працездатного населення. Світові обсяги доходів і зайнятості в цій сфері зростають на рівні 4–6% в рік. На цю галузь у процесі державної підтримки депресивних регіонів слід звернути увагу тому, що зайняті у сфері ІТ-технологій можуть працювати у себе дома як фрілансери. Тобто немає необхідності створювати технологічно складні підприємства. Достатньо наявності підключення до мережі Інтернет та персонального комп'ютера.

Однак проблемою існування фрілансерів для держави є їх ухилення від сплати податків.

Іншою проблемою є високоінтелектуальний характер праці, що вимагає навчання. У мережі Інтернет є багато відкритих курсів для програмістів-початківців, але при самостійному вивченні мов програмування з'являються питання, які зумовлюють необхідність безпосередніх консультацій та аудиторного навчання. Діючі в регіонах навчальні заклади, які навчають програмістів, як правило, не встигають за швидкою зміною ринкових умов. Студентам і слухачам цих закладів для досягнення рівня програміста сучасного рівня доводиться вчитися самостійно. У результаті сучасний стан підготовки спеціалістів за цією спрямованістю в багатьох регіонах України, по-перше, не задовольняє зростаючі потреби галузі, по-друге, не вирішує проблему швидкої переорієнтації незайнятого працездатного населення депресивних регіонів.

Вирішення цих проблем визначає реалізацію перспективних напрямів державної підтримки депресивних регіонів. Основний з них полягає у створенні сприятливих умов для збільшення числа ІТ-спеціалістів сучасного конкурентоспроможного рівня в регіоні. Відповідне збільшення може бути наслідком як зміни кваліфікації незайнятого працездатного населення, так і переміщення в регіон спеціалістів з інших регіонів. Навіть за умов ухилення фрілансерів – ІТ-спеціалістів від сплати податків (прибутковий податок з доходів громадян) збільшення кількості відповідних фахівців у регіоні приведе до позитивного економічного ефекту.

До складу фрілансерів слід відносити не тільки ІТ-спеціалістів – програмістів, але й такі спеціалізації: копірайтери та рерайтери, трейдери на фінансовому ринку (Форексі), майнери біткойнів тощо. За своєю сутністю такі фахівці є самозайнятим населенням, доходи яких не залежать від конкретного місця проживання, але витрати – залежать: найменші витрати на проживання відповідають саме умовно-депресивним регіонам. Це є основним чинником, який можна використовувати при сприянні переїзду фрілансерів з країн СНД до умовно-депресивних регіонів України.

Спробуємо приблизно оцінити такий ефект та його отримувачів. Збільшення кількості ІТ-спеціалістів (у тому числі копірайтерів та інших фрілансерів) у місті на 50 осіб із середнім місячним доходом 6000,00 грн приведе до надходження грошових коштів на рахунки таких фахівців у розмірі 3,6 млн грн на рік. Як правило, замовниками робіт відповідних спеціалістів є закордонні організації. Тому значну частину таких грошових надходжень можна класифікувати як оплату експорту послуг. Однак оцінимо ефект на регіональному рівні за умов 70% витрачання отриманих доходів на 1-й стадії (табл. 1).

З огляду на табл. 1 сформулюємо твердження: «Зростання кількості фрілансерів у регіоні (навіть тих, хто ухиляється від сплати податків), зумовлює зростання як доходів регіональних підприємств, так і податкових надходжень до бюджетів. Такі фрілансери стають замовниками робіт, послуг і товарів, а отже, і роботодавцями для інших осіб, які працюють офіційно. Відповідні самозайняті спеціалісти стають своєрідними «посеред-

Ефект від збільшення кількості фрілансерів в регіоні на 1-й стадії

Негативний ефект			Позитивний ефект		
Отримувач	Сума	Примітки	Отримувач	Сума	Примітки
Лікарні	468 тис. грн (13% від 3,6 млн грн)	За умов ухилення від сплати податків	Банківські установи	2,5 млн грн (70% від 3,6 млн грн)	Ефект у вигляді зростання доходів
Школи			Підприємства сфери торгівлі та послуг		
Місцевий бюджет		Негативний ефект у вигляді недоотриманих вигід	Комунальні підприємства, що надають комунальні послуги населенню		Місцевий та державний бюджети

никами» при руху коштів з-за кордону до регіональних підприємств і підприємців. Державна підтримка концентрації таких фахівців у регіоні зумовлює зменшення «витоку мізків» за кордон».

Збільшення числа ІТ-спеціалістів у регіоні може привести і до 2-ї стадії, котра відрізняється тим, що концентрація відповідних фахівців у місті зумовить появу ідеологів та реалізаторів інноваційних проектів у сфері ІТ-технологій. Своєю чергою, впровадження таких проектів приведе до зміни форми бізнесу з фріланса до більш складного й організованого, з необхідністю реєстрації та офіційної сплати податків. Перехід до 2-ї стадії стане імпульсом для мультиплікаційного ефекту зростання кількості робочих місць, доходів пов'язаних підприємств і підприємців, податкових надходжень. Саме така стадія і має стати кінцевою метою державної підтримки умовно-депресивних регіонів шляхом використання інформаційних систем і технологій.

До переліку заходів, які можуть реалізувати місцеві органи влади, у напрямку збільшення числа ІТ-спеціалістів у регіоні, слід віднести:

- 1) популяризацію спеціальності серед населення;
- 2) надання консультативних безкоштовних послуг;
- 3) створення або сприяння створенню ІТ-клубів та центрів;
- 4) створення сприятливих умов для переїзду фрілансерів з країн СНД на проживання в умовно-депресивних регіонах України.

Зупинимося на цих заходах більш детально.

Популяризація спеціальності серед населення передбачає не тільки розміщення соціальної реклами. Передусім роботу треба проводити в школах з учнями 9–11 класів. На цьому етапі краще спрямувати талановиту молодь у «вірному руслі», щоб згодом, у старшому віці, не довелося перенавчатися, маючи поширену спеціальність юриста чи економіста. Відповідну популяризацію можна також здійснювати серед безробітних у міських центрах зайнятості, організовувати курси основ web- та іншого програмування безробітних громадян.

Надавати консультативні безкоштовні послуги можна щодо електронних бірж праці; оптимальних засобів розрахунків; джерел отримання інформації про інтернет-курси для самостійного навчання; переваг офіційного декларування доходів та сплати податків. Для цього необхідний пошук, накопичення і систематизація корисної інформації, створення баз даних, бібліотек відео-курсів та електронних матеріалів з програмування. Доступ до користування такими ресурсами полегшить новачкам процес навчання професії ІТ-спеціаліста.

Створення або сприяння створенню ІТ-клубів та центрів має на меті інтенсифікацію консультацій та обмін досвідом серед початківців та фахівців ІТ-спеціальностей. У сучасних умовах є широкі можливості для самостійного вивчення основ програмування, однак у більшості початківців часто виникають питання, з котрими проблематично впоратися самотужки. Для цього необхідна консультація фахівців. ІТ-клуби та центри також можуть стати осередками популяризації спеціальності, надання інформаційних послуг і консультацій, створення команд майбутніх спеціалістів з метою реалізації інноваційних проектів.

Створення сприятливих умов для переїзду фрілансерів з країн СНД на проживання в умовно-депресивних регіонах України полягає у спрощенні процедури отримання громадянства та виду на проживання саме за критерієм відношення особи до відповідного роду діяльності. Наприклад, США спрощують процедуру в'їзду в країну для програмістів.

Основною проблемою на шляху виходу фрілансерів з «тіні» є питання персоніфікованого обліку в пенсійному фонді. Такий облік здійснюється щодо найманих працівників та приватних підприємців. Саме за результатами такого обліку визначається страховий стаж для розрахунку пенсії. За таких умов фрілансеру слід оформлюватися приватним підприємцем та платити зайві податки, щоб мати можливість заробляння страхового стажу. Декларування доходів без реєстрації

як підприємця призводить лише до виведення доходів у правове поле та сплати прибуткового податку без зрощання страхового стажу. Як показує практика, така ситуація не є сприятливою для виходу доходів фрілансерів з «тіні».

Розширення можливостей персоніфікованого обліку з гарантованим нарахуванням страхового стажу для майбутньої пенсії саме для самозайнятого населення з мінімальною сплатою прибуткового податку є шляхом сучасного вирішення протиріч між державою та фрілансером.

ВИСНОВКИ

У результаті проведених досліджень автором запропоновано рівень безробіття працездатного населення вважати основним критерієм депресивності регіону. Реалізація перспективних напрямів державної підтримки цих регіонів завдяки створенню запропонованих сприятливих умов для самозайнятого населення – фрілансерів, що обґрунтовано в статті, дозволить створити додаткові робочі місця в регіоні та наповнити державний і місцевий бюджети. Доведено корисність фрілансерів для регіональної економіки, навіть незважаючи на можливість ухилення їх від податків. Найважливішу корисність серед переліку самозайнятого населення – фрілансерів становлять програмісти, концентрація яких у певному регіоні може привести до появи мультиплікаційного ефекту від реалізації інноваційних проектів у сфері ІТ-технологій. Перспективою подальших досліджень за напрямом є детальна конкретизація вирішення протиріч між фрілансерами та державою в частині сплати податків, персоніфікованого обліку, нарахування страхового стажу самозайнятого населення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Акименко О. Ю.** Побудова інвестиційно-орієнтованої моделі регіонального розвитку (на матеріалах Чернігівської області): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Київ, 2008. 22 с.
2. **Благой В. В.** Попередження кризових явищ в економіці регіону. *Комунальне господарство міст*. 2012. № 102. С. 260–264.
3. **Богма О. С.** Кластери і технопарки – основа переходу вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2006. № 6. Т. 3. С. 189–193.
4. **Боднарчук В. Д.** Державне регулювання інноваційного розвитку регіону: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2011. 22 с.
5. **Гончаров В. М., Моргачов І. В.** Державна інноваційна політика розвитку науково-технічних систем: монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. 372 с.
6. **Пашкевич М. С.** Наукові засади регулювання регіональної економіки: монографія. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012. 790 с.
7. **Силенко М. Ф.** Середньострокові програми соціально-економічного розвитку як дієвий інструмент подолання депресивності територій. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 165–170.
8. **Силенко М. Ф.** Державне регулювання регіонального розвитку: досвід транзитивних країн та перспективи для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 230–236.

REFERENCES

- Akymenko, O. Yu. "Pobudova investytsiino-orientovanoi modeli rehionalnogo rozvytku (na materialakh Chernihivskoi oblasti)" [Construction of an investment-oriented model of regional development (on materials of the Chernihiv region)]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.05*, 2008.
- Blahoi, V. V. "Poperedzhennia kryzovykh yavyskhch v ekonomitsi rehionu" [Prevention of crisis phenomena in the economy of the region]. *Komunalne hospodarstvo mist*, no. 102 (2012): 260-264.
- Bodnarchuk, V. D. "Derzhavne rehulivannia innovatsiinoho rozvytku rehionu" [State regulation of innovation development of the region]: *avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr.: 25.00.02*, 2011.
- Bogma, O. S. "Klastery i tekhnoparky – osnova perekhodu vitchyznianoї ekonomiky na innovatsiinyi shliakh rozvytku" [Clusters and technology parks are the basis of the transition of the domestic economy to the innovative way of development]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu*. Vol. 3, no. 6 (2006): 189-193.
- Honcharov, V. M., and Morhachov, I. V. *Derzhavna innovatsiina polityka rozvytku naukovo-tekhnichnykh system* [State innovation policy of the development of scientific and technical systems]. Luhansk: Noulidzh, 2013.
- Pashkevych, M. S. *Naukovi zasady rehulivannia rehionalnoi ekonomiky* [Scientific principles of regulation of regional economy]. Dnipropetrovsk: Natsionalnyi hirnychiy universytet, 2012.
- Sylenko, M. F. "Derzhavne rehulivannia rehionalnogo rozvytku: dosvid tranzytivnykh krain ta perspektyvy dlia Ukrainy" [State regulation of regional development: experience of transitive countries and perspectives for Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 7 (2015): 230-236.
- Sylenko, M. F. "Serednyostrokovi prohramy sotsialno-ekonomichnogo rozvytku yak diievyi instrument podolannia depresyvnosti terytorii" [Medium-term socio-economic development programs as an effective tool for overcoming the depression of the territories]. *Yevropeyski perspektyvy*, no. 2 (2015): 165-170.